

Teemu Jokela

Haitallinen järjestys

Organisaatioiden maailma
ja kapitalistinen paradigma

HAITALLINEN JÄRJESTYS

TEEMU JOKELA

HAITALLINEN JÄRJESTYS

*Organisaatioiden maailma ja
kapitalistinen paradigma*

© Teemu Jokela 2025

Kustantaja: BoD · Books on Demand,
Mannerheimintie 12 B, 00100 Helsinki, bod@bod.fi

Kirjapaino: Libri Plureos GmbH,
Friedensallee 273, 22763 Hampuri, Saksa

ISBN: 978-952-80-9833-1

SISÄLTÖ

Toisen painoksen esipuhe - s. 7

I OSA YHTEISKUNNALLINEN TAAKKA

- 1 Kolme taakkaa - s. 13
- 2 Ihminen ja yhteiskunta - s. 30

II OSA HAITALLINEN JÄRJESTYS

- 3 Yhteiskunnallinen toiminta - s. 47
- 4 Kapitalistinen paradigma - s. 79
- 5 Vapaus ja demokratia - s. 105

Kirjallisuus - s. 137

TOISEN PAINOKSEN ESIPUHE

Käsillä oleva työ rakentuu keskeisesti yleisesti hyväksytyjen normien käsitteen varaan. Normit ovat käsityksiä tai vaikutelmia siitä, mikä on oikein ja mikä väärin. Ne ohjaavat toisilleen ehkä täysin vieraaksikin jäävien ihmisten toiminnan samaan suuntaan. Täten saavutetaan lopputulos, joka ainakin ihanteellisimmillaan ylittää kaiken sen, mihinkä yksilö kykenisi yksinään. Ihminen voi tulla vapaaksi vain keskellä yhteiskuntaa. Mutta normit voivat olla myös ristiriitaisia, ne voivat saada ihmiset toimimaan tavalla, joka johtaa vähemmän toivottaviin seuraamuksiin. Tästä ei omassakaan ajassamme ole suinkaan vaikea keksiä esimerkkejä.

Ihmisten taipumus noudattaa normeja ei ole suinkaan satunnainen. Päin vastoin, kuten jatkossa tullaan toteamaan, kyseessä on ihmiselle täysin luontainen taipumus. Ei ole olemassa yhteiskuntia, jotka eivät rakentuisi normien varaan - ja siinä, missä normivapaa tilanne sattumalta muodostuukin, täyttävät ihmiset sen pääsääntöisesti leikein, pelein ja muin sääntöpohjaisin aktiviteetein. Tilanteen ollessa tämä ajatuksilla, jotka perustuisivat normipohjaisen järjestyksen purkamiseen, ei ole mitään perustaa itse todellisuudessa. Kokonaan toinen asia on sitten se, että tilanteeseen sisältyy myös eräitä ongelmia, joihinka jatkossa tulemme palaamaan.

Mutta ihmiset ovat taipuvaisia paitsi noudattamaan normeja, myös tekemään valintoja eri normiviitekehysten välillä. Ennen kaikkea tämä pitää paikkansa omasta yhteiskunnastamme, yhden ja jakamattoman normitodellisuuden murruttua useiksi, toisistaan selvästi eroaviksi viitekehyksiksi. Tämän kaltaisille valinnoille voidaan etsiä epäilemättä useitakin eri syitä. Näin vaikkapa yksilön asemasta yhteiskunnan kokonaiskentällä - kuten vaikkapa luokkatilanteesta. Tässä yhteydessä meitä kiinnostavat erityisesti

arvot, jotka muistuttavat tavallaan normeja, mutta kuuluen ei niinkään sosiaalisen todellisuuden kentälle kuin yksilöön itseensä. Samalla kun ulkoa päin omaksuttujen normien ja omien arvojen välinen ristiriita voi tuntua hyvinkin ahdistavalta, johtaa omien arvojen mukaisen normiviitekehyksen valinta usein vapauttavaan kokemukseen.

Olen viitannut työssäni *Marxismi ja psykohistoria* kahteen jatkumoon: yhteiskunnalliseen ja pedagogiseen. Näistä ensimmäistä on tutkinut ennen kaikkea marxismi, jälkimmäistä psykohistoria. Seuraavassa tulen erottamaan kolme taakkaa, biologisen, pedagogisen ja yhteiskunnallisen – joista kaksi viimeisintä vastaavat edellä mainittuja. Täysin en kykene kirjoittamaan yhteen toisaalta jatkumoihin, toisaalta taakkoihin perustuvia lähestymistapoja. Joskus vaikeinta ei ole hahmottaa sitä, kuinka asiat ovat, vaan mitä sanoja niiden kuvaamiseksi tulisi käyttää. Tässä mielessä jokainen kirjoittamani tekele on lopulta vain eräs, lähtökohtaisesti yksipuolinen ja osittainen heijastuma suuremmasta visiosta.

Yhteiskunta on tietysti aiheena mitä monimutkaisin. Voisi sanoa, että kartoittamattoman monimutkainen – kuten niin usein yleensäkin, myös tässä ilmiön olemus pakenee kaikkia teoreettisia lähestymistapoja. Tämän kaltainen kokonaisuuden palauttaminen toisaalta normeihin, toisaalta normivalintoihin tekee tietysti väkivaltaa itse asioille. Jonkinlaisen tarttumapinnan itse asiaan se voi-nee kuitenkin tarjota. Toisinaan pelkistykset ja kärjistyksen ovat perusteltuja edes jonkinlaisen otteen saamiseksi itse asiasta – että toisaalta tarkentavan tutkimustoiminnan perustana.

Teoksen rakenteesta on mainittava sen verran, että sen ensimmäinen osa keskittyy yhteiskunnallisen taakan kuvailuun ontologian näkökulmasta. Toinen osa tätä vastoin keskittyy aiheen dynamiikkaan, minkä ohella omaan aikaamme, oman yhteiskuntamuotomme erityiseen problematiikkaan. Olen kuitenkin keskittynyt myös tässä osassa ennen kaikkea havainnollistamaan yhteiskunnallisen taakan periaatetta yleensä. Tarkastelun keskipisteesen tulee nousemaan kapitalistisen paradigman kaksinkertainen ristiriitaisuus, edellisen järjestelmän ollessa systeemin sisäinen, jälkimmäinen puolestaan sen ja luonnon välinen.

Todettakoon että teos sai alkunsa esseekokoelmasta, tai oikeastaan aivan yhdestä esseestä. Sittemmin ajattelin kirjoittaa, kun kerran kuuluisa runosuoni oli auki, muutamana samaa teemaa käsittelevän esseen lisää. Toisaalta tässä vaiheessa alkoi mielessäni elää idea laajemmasta, yhtenäisemmästä käsikirjoituksesta. Tämä olikin sitten helpommin sanottu kuin tehty, sillä vaikka toistaan erilliset esseet olivatkin selvästi sukua toisilleen, sisälsivät ne samalla jossain määrin poikkeavaa käsitteistöä, ja miksei käsitäksiäkin. No, tässä toisessa painoksessa ainakin jotkut ensimmäisen painoksen virheet ovat tulleet toivoakseni korjatuiksi.

Suurin uusiin vääntö koskikin sitten lopulta juuri teoriamallia kolmesta taakasta, joka sisältyy juuri työn ensimmäiseen osaan. Sitä toisinaan erehtyy luulemaan saaneeksi jotain valmiiksi, vain joutuakseen huomaamaan myöhemmin, että esitys onkin täynnä aukkoja ja ongelmakohtia. Tämä sitten johtaakin aikamoiiseen Jaakobin painiin, kun näet on selvää, että materiaalissa on vikaa, mutta ei tietoa siitä, mitä se varsinaisesti on. Uskoakseni tämä kuitenkin on parantanut selvästi sekä ensimmäisen luvun että koko teoksen luettavuutta. Muista muutoksista mainittakoon vapautta ja demokratiaa käsittelevän jakson siirtäminen aivan viimeiseksi.

Teemu Jokela

Oma aikamme on tieteen ja teknologian saralla mitä edistynyt. Toisaalta yhteiskunnalliseen tilanteeseen sisältyy myös ongelmia. Näistä eräinä voidaan mainita puute ja epävarmuus, jotka pyrkivät kasautumaan ennen kaikkea yhteiskunnamme huono-osaisten harteille. Tilanteen ollessa tämä tulee ajankohtaiseksi kysyä sitä, mitä vapaus ja demokratia ovat, kuinka ne toteutuvat omassa yhteiskunnassamme ja kuinka niiden esiintymistä voitaisiin parhaiten tukea.

2. uud. p.